

Generalni direktor autoriteta civilnog vazduhoplovstva Republike Kosovo,

Na osnovu članova 2.2, 3.4, 15.1 (a), (c), (d), (e) (j), 21.2, 57 i 59. Zakona br. 03/L-051 o civilnom vazduhoplovstvu („Službeni glasnik“ Republike Kosovo, Godina III, br. 28, od 4. juna 2008),

Za potrebe opisivanja nacionalnog nadležnog organa, programa za prevoz opasnih materija vazdušnim putem, izuzetaka, odobrenja, izuzeća, klasifikacija, ograničenja u prevozu opasnih materija, pakovanja, obeležavanje i označavanje, odgovornosti prevoznika, odgovornosti operatora, odgovornosti špeditera, odgovornosti pružaoca usluga zemaljskog rukovanja i agenata za rukovanje teretom, skladištenja, davanja informacija, obuka, čuvanja dokumenata i evidencija, mehanizma za pridržavanje i sprovođenje propisa, prijavljivanja događaja sa opasnim materijama i odredaba koje se odnose na sigurnost opasnih materija,

Ovim donosi sledeći:

**PRAVILNIK BR. 8/2014 O
USLOVIMA I NAČINU PREVOZA OPASNIH MATERIJAMA VAZDUŠNIM PUTEM**

**Član 1.
Delokrug važenja**

1.1 Ovaj Pravilnik opisuje nacionalnog nadležnog organa, program za prevoz opasnih materija vazdušnim putem, izuzetke, odobrenja, izuzeća, klasifikacije, ograničenja u prevozu opasnih materija, pakovanje, obeležavanje i označavanje, odgovornosti prevoznika, odgovornosti operatora, odgovornosti špeditera, odgovornosti pružaoca usluga zemaljskog rukovanja i agenata za rukovanje teretom, skladištenje, davanje informacija, obuke, čuvanje dokumenata i evidencije, mehanizam za pridržavanje i sprovođenje propisa, prijavljivanje događaja sa opasnim materijama i odredbe koje se odnose na sigurnost opasnih materija.

1.2 Ovaj Pravilnik primenjuje se na nacionalnog nadležnog organa i odobrene:

- a) prevoznike;

- b) špeditere;
- c) pružaoce usluga zemaljskog rukovanja i agente za rukovanje teretom;
- d) operatore, i
- e) lica koja drže obuke.

1.3 Ovaj Pravilnik primenjuje se na sve organizacije, kompanije ili pojedince koji pružaju usluge u vezi sa:

- a) pošiljkama opasnih materija ponuđenih za prevoz vazdušnim putem; i
- b) prihvatom i otpremom putnika i prtljaga.

1.4 Ovaj Pravilnik primenjuje se i na registrovanog poštanskog operatora.

1.5 Odredbe iz ovog Pravilnika i odredbe iz Tehničkih uputstava za bezbedan prevoz opasnih materija vazdušnim putem (ICAO Doc 9284 -AN/905) primenjuju se na sve operacije civilnih vazduhoplova angažovanih u međunarodnom i domaćem vazdušnom saobraćaju.

1.6 Opasne materije namenjene za prevoz vazdušnim putem i pripremljene u skladu sa Tehničkim uputstvima biće prihvaćene u drumskom saobraćaju u dopremanju ili otpremanju sa aerodroma u skladu sa odredbama Zakona za kopneni transport opasnih roba.

Član 2. **Značenja izraza**

Izrazi koji se koriste u ovom Pravilniku imaju sledeća značenja:

Odobrenje – označava ovlašćenje koje je dao nadležan nacionalni organ za:

- a) prevoz opasnih materija inače zabranjenih za prevoz u putničkom ili teretnom avionu, kad u Tehničkim uputstvima piše da se takve materije mogu nositi uz odobrenje; ili
- b) druge namene koje su propisane u Tehničkim uputstvima;

Odobrenje za transport materijala klase 7 - znači odobrenje izdato od strane Kosovske Agencija za zaštitu od zračenja i nuklearnoj bezbednosti (KAZZNB) u koordinaciji sa Autoritetom civilnog vazduhoplovstva Kosova ACVK.

- a) *Multilateralno odobrenje* – označava odobrenje koje je dao relevantni nadležni organ države porekla dizajna ili pošiljke, prema datoj prilici, a u slučaju kad se konsignacija prevozi preko bilo koje druge države ili za bilo koju drugu državu, to uključuje i odobrenje koje daje nadležni organ te države.
- b) *Unilateralno odobrenje* – označava odobrenje dizajna koje mora da izda jedino nadležni organ države porekla dizajna;

Prtljag – označava ličnu imovinu putnika ili posade koju nose sa sobom u avion uz dopuštenje operatora;

Teret (kargo) – za potrebe ovog Pravilnika, označava svaku vrstu imovine koja se nosi u avionu osim pošte, prtljaga sa pratljom ili pogrešno upućenog prtljaga;

Teretni avion – označava bilo koji drugi avion osim putničkog, koji prevozi robu ili imovinu;

Šifre tereta IMP – označavaju standardni sistem za kodiranje elemenata poruka na teretu. Šifre IMP koriste operatori u razmeni podataka da bi sveli na najmanju meru vreme pretovara;

Bazelska konvencija – označava konvenciju o kontroli prekograničnog kretanja opasnih otpada i odstranivanje, usvojeno 22 marta 1989 u Bazelu.

Kombinacija ambalaže – označava neku kombinaciju ambalaže za potrebe transporta, koja se koristi od jednog ili više unutrašnjih pakovanja dodatno obezbeđenih spoljašnjom ambalažom u skladu sa shodnim odredbama Dela 4 Tehničkih uputstava.

Obuka i procena zasnovani na postojećoj stručnosti – označavaju obuku i procenu koje odlikuje orijentacija prema učinku, isticanje standarda učinka i njihovo merenje, i kreiranje obuke prema tačno određenim standardima učinka;

Nadležni organ – označava neko telo ili organ koji je određen ili na drugi način priznat kao takav za bilo koju namenu u vezi sa Tehničkim uputstvima;

Primalac pošiljke – označava bilo koje fizičko lice, organizaciju ili vladu, ovlašćene da preuzmu datu konsignaciju;

Konsignacija (pošiljka) – označava jedan ili više paketa opasnih materija koje prihvati operator od jednog prevoznika u jednom trenutku i sa jedne adrese, koje preuzme u jednoj partiji i prenese jednom primaocu pošiljke na jednoj odredišnoj adresi;

Član posade – označava lice koje jedan operator rasporedi na dužnost u jednoj letelici na jednom letačkom zadatku;

Opasne materije – označava proizvode ili supstance koji su u stanju da izazovu rizik po zdravlje, bezbednost, imovinu ili životnu sredinu, i koji su navedeni u spisku opasnih materija u Tehničkim uputstvima, ili koji su klasifikovani na osnovu Tehničkih uputstava;

Udes povezan sa opasnim materijama (akcident): - označava događaj koji je povezan ili se odnosi na prevoz opasnih materija vazdušnim putem koji dovede do smrtnog ishoda ili teške telesne povrede fizičkog lica ili do znatnog oštećenja imovine ili narušavanja životne sredine;

Sertifikat za opasne materije – označava sertifikat Autoriteta civilnog vazduhoplovstva Republike Kosovo u kojem se potvrđuje da organizacija, preduzeće ili fizičko lice koji pružaju usluge u vezi sa prevozom opasnih materija vazdušnim putem ispunjavaju propisane zahteve;

Nezgoda povezana sa opasnim materijama (incident)- označava događaj koji nije udes, a povezan je i odnosi se na prevoz opasnih materija vazdušnim putem, koji ne mora obavezno da se dogodi u samoj letelici, koji dovede do telesne povrede fizičkog lica, oštećenja imovine ili narušavanja životne sredine, požara, loma, prosipanja, curenja tečnosti ili radijacije, ili iznedri drugi dokaz da nije očuvan integritet ambalaže. Svaki događaj povezan sa prevozom opasnih materija koji ozbiljno ugrozi avion ili ukrcana lica takođe se smatra nezgodom povezanom sa opasnim materijama;

Program za opasne materije: - označava aktivnosti koje obavlja nacionalni nadležni organ da bi se pridržavao zahteva iz Dodatka 18 na ICAO – bezbedan prevoz opasnih materija vazdušnim putem;

Obezbeđenost opasnih materija: - označava mere ili predostrožnosti koje treba da preduzmu operatori, prevoznici i druge strane uključene u prevoz opasnih materija u letelici u cilju svođenja na najmanju meru rizika od krađe ili zloupotrebe opasnih materija koje mogu da ugroze ljude ili imovinu;

Registrovani poštanski operator – označava svako vladino ili nevladino pravno lice koje Republika Kosovo zvanično odredi da vrše poštanske usluge i da izvršavaju povezane obaveze koje proističu iz dokumenata Konvencije Svetske poštanske unije (UPU) na njenoj teritoriji;

Izuzetak – označava odredbu iz ovog Pravilnika i Tehničkih uputstava koja isključuje neku konkretnu stavku opasnih materija od zahteva koji uobičajeno važe za tu stavku;

Izuzimanje – označava ovlašćenje, druge vrste nego što je odobrenje, koje dodeljuje nadležni nacionalni organi njime izuzima od važenja odredaba iz Tehničkih uputstava.

AIR-OPS – označava Uredbu Komisije (EU) br. 965/2012 od 5. oktobra 2012. godine kojom se propisuju tehnički zahtevi i administrativni postupci u pogledu vazdušnih

operacija shodno izmenjenoj i dopunjenoj Uredbi (EC) Br. 216/2008 Evropskog parlamenta i Saveta;

EU-OPS – označava izmenjenu i dopunjenu Uredbu Saveta (EEC) br. 3922/91 od 16. decembra 1991. godine o usaglašavanju tehničkih zahteva i administrativnih postupaka u oblasti civilnog vazduhoplovstva;

Član letачke posade – označava člana letачke posade. Licenciran član posade određen da obavlja dužnosti bitne za upravljanje avionom u toku letачke dužnosti;

Špediter – označava fizičko lice ili organizaciju koji pružaju uslugu organizovanja prevoza tereta vazdušnim putem;

Specifična obuka prema funkciji – označava obuku koja ima za cilj da pruži detaljno znanje o zahtevima iz Tehničkih uputstava srazmerno odgovornosti datog osoblja;

Obuka sa opštim upoznavanjem – označava obuku koja ima za cilj da se osoblje upozna sa opštim zahtevima iz Tehničkih uputstava;

Agent za rukovanje – označava kompaniju ili organizaciju koju imenuje aviokompanija da obavlja funkcije pružaoca usluga zemaljskog rukovanja;

IATA – označava Međunarodnu asocijaciju za vazdušni saobraćaj;

ICAO – označava Međunarodnu organizaciju za civilno vazduhoplovstvo;

Broj ID – označava privremeni identifikacioni broj propisan u Tehničkim uputstvima za stavku opasnih materija kojoj nije dodeljen neki UN broj;

Inspektor – označava službenika Autoritetacivilnog vazduhoplovstva Republike Kosovo kojem je dodeljeno ovo zvanje nakon što je ispunio neophodne uslove utvrđene u odnosnom priručniku i u skladu sa propisanim postupkom iz Priručnika o kvalitetu, koji im pravo da obavlja određene nadzorne poslove propisane u ovom Pravilniku i Zakonu br. 03/L-051 o civilnom vazduhoplovstvu;

Nespojivo (inkompatibilno) – opisuje opasne materije koje bi, ukoliko se pomešaju, vrlo verovatno dovele do opasnog nastanka toplote ili gasa ili proizvele neku korozivnu supstancu;

Unutrašnje pakovanje – označava pakovanja (ambalaže) koja moraju da imaju spoljašnje pakovanje za transport;

Ograničenja – označavaju ograničenja postavljena na opasne materije koje je dozvoljeno prenositi vazdušnim putem;

Dozvola - označava ovlašćenje izdato od strane Autoriteta civilnog vazduhoplovstva Kosova u koordinaciju sa Kosovskom Agencijom za zaštitu od zračenja i nuklearnoj bezbednosti (KAZZNB), odnosno Ministarstva Unutrašnjih Poslova (MUP), za prevoz oružja i municije, uključujući i eksplozive i druge opasne materije, kao štetne ili toksične gasove, nuklearna goriva i radioaktivne materije.

Litijumska baterija - „Baterija“ označava dve ili više ćelije koje su međusobno električno povezane i opremljene neophodnim delovima da bi mogle da se koriste, kao što su telo baterije, plus i minus kontakti, oznake i zaštitni uređaj. Litijumska baterija sa jednom ćelijom smatra se „ćelijom“. Izraz „litijumska baterija“ odnosi se na širi skup različitih hemija koji se sastoji od brojnih vrsta katoda i elektrolita. Za potrebe ovog Pravilnika njih delimo na:

- Litijum metalne baterije; i
- Litijum jonske baterije (ponekad se skraćeno pišu kao Li-ion baterije);

Litijumska ćelija - označava jednu zatvorenu elektrohemijsku jedinicu (sa jednom pozitivnom i jednom negativnom elektrodom) koja iskazuje naponsku razliku na svoja dva kraja;

Rukovodilac utovara (Loadmaster) - označava člana posade na teretnom avionu zaduženog za utovar tereta i ukrcavanje osoblja i za staranje o težini i ravnoteži aviona;

Pošta - označava otpremu poštanskih pisama i drugih stavki o kojima se poštanska služba stara i ima zadatak da ih isporuči, u skladu sa pravilima Svetske poštanske unije (UPU).

Pogrešno deklarisanе opasne materije - označava opasne materije ponuđene za prevoz vazдушnim putem:

- a) Koje su bile nepropisno prijavljene u deklaraciji prevoznika za opasne materije, a da su bile propisno prijavljene prevoznik ne bi ni prihvatio da ih transportuje, ili
- b) Za koje je utvrđeno, u toku uobičajene procedure prihvata, da nisu u skladu sa odredbama iz Tehničkih uputstava;

Operator - označava fizičko lice, organizaciju ili preduzeće koji se bave ili nude svoje usluge u vazдушnim operacijama;

Spoljašnje pakovanje - označava spoljašnju zaštitu na kompozitnom ili kombinovanom pakovanju zajedno sa svim potrebnim upijajućim materijalima, zaštitnim oblogama i svim drugim sastojcima koji su neophodni da bi se upakovala i zaštitila unutrašnja spremišta ili unutrašnja pakovanja;

Overpak (Zbirna pošiljka) – označava jednu zapakovanu pošiljku koji koristi jedan prevoznik da upakuje jedan ili više koleta i formira jednu transportnu jedinicu pogodnu za lakše rukovanje i skladištenje. Jedinica za prevoz robe ne potpada pod ovu definiciju;

Koleto – označava završni proizvod postupka pakovanja koji se sastoji od ambalaže i njenog sadržaja pripremljenog za transport;

Ambalaža (Pakovanje) – označava jedno ili više spremišta i sve druge komponente ili materijale potrebne da bi spremišta mogla da zadrže sadržaj na svom mestu i vrše druge zaštitne funkcije;

Paketna grupa – označava pokazatelj relativnog stepena opasnosti koju predstavljaju razni proizvodi i supstance u datoj klasi ili odseku. Koriste se rimski brojevi I, II i III da označe „visoku opasnost“, „srednju opasnost“, i „nisku opasnost“, tim redom;

Putnički avion – označava avion koji prevozi još neko lice, pored člana posade, operatorovog radnika koji putuje u zvaničnoj svojstvu, ovlašćenog predstavnika nekog nadležnog nacionalnog organa, ili lice koje prati neku konsignaciju ili drugi tovar;

Uzorci pacijenta – označavaju uzorke uzete neposredno od ljudi ili životinja, uključujući ali ne ograničavajući se na izlučevine, unutrašnje sekrete, krv i komponente krvi, tkiva i briseve tečnosti iz tkiva, i delove teka koji se transportuju u svrhe kao što su istraživanja, dijagnostikovanje, ispitivanja, tretiranje bolesti i prevencija;

Glavni pilot – označava pilota kojeg je odredio operator, ili u slučaju opšte avijacije vlasnik, koji vrši komandu i zadužen je za bezbedan let;

Periodična (ponovna) obuka – označava obuku koja se izvodi u roku od 24 meseca od prethodne obuke sa ciljem da obezbedi realnu ažurnost znanja. Međutim, ako se periodična obukao bavi u toku poslednja tri meseca važenja prethodne obuke, tada njen period važenja teče od meseca u kojem je periodična obuka završena do isteka 24 meseca od meseca u kojem inače ističe ona prethodna obuka;

Obuka iz bezbednosti – označava obuku o mogućim opasnostima (hazardima) koji prete od opasnih materija, o bezbednom rukovanju istima i reagovanju u vanrednim slučajevima;

Teška telesna povreda – označava povredu koju pretrpi fizičko lice u nekom udesu koja:

- a) zahteva hospitalizaciju u trajanju dužem od 48 sati, koja otpočne u roku od sedam dana od dana pretrpljene povrede; ili
- b) dovede do loma bilo koje kosti (osim prostog loma prstiju na rukama ili nogama ili nosa); ili

- c) obuhvata poderotine koje izazovu ozbiljna krvarenja ili oštećenja nerava, mišića ili tetiva; ili
- d) obuhvata povredu bilo kog unutrašnjeg organa; ili
- e) obuhvata opekotine drugog ili trećeg stepena, ili bilo kakve opekotine na više od 5 procenata površine tela; ili
- f) obuhvata potvrđeno izlaganje infektivnim supstancama ili štetnom zračenju;

Prevoznik – označava bilo koje fizičko lice, organizaciju ili vladu koji imaju pravo da pripreme neku pošiljku za transport;

Država odredišta – označava državu na čijoj će teritoriji konsignacija biti konačno istovarena iz aviona;

Država porekla – označava državu na čijoj je teritoriji konsignacija po prvi put utovarena na avion;

Država operatora – označava državu u kojoj se nalazi operatorovo sedište poslovanja, a ukoliko nema mesta poslovanja, državu u kojoj je mesto stalnog boravka operatora;

Zalihe - a) Zalihe za potrošnju ; i b) Zalihe koje treba uzeti za sobom

Zalihe za potrošnju. Roba , bez obzira da li je prodano ili ne, namenjena za potrošnju od strane putnika i posade u avionu , i roba neophodna za rad i održavanje vazduhoplova , uključujući gorivo i maziva.

Zalihe koje treba uzeti za sobom. Roba koja je za prodaju putnicima i posade aviona , sa ciljem da se uzima sa sobom posle sletanja.

Artikli koji ispunjavaju klasifikaciju kao opasne robe i koji se prevoze u skladu sa Delom 1 ; 2.2.2 ili Deo 1 ; 2.2.3 smatraju se " teret ";

Tehnička uputstva – označavaju tekuće izdanje ICAO Tehničkih uputstava za bezbedan prevoz opasnih materija vazdušnim putem (Doc 9284), usvojeno i objavljeno odlukom Saveta Međunarodne organizacija za civilno vazduhoplovstvo;

Program obuke – označava metod osmišljen za sprovođenje obuka, koji se sastoji od predavanja, materijala namenjenog za kurs (kao što su brošure, projekcije, video materijal, vežbe, itd.), primera ispitnih pitanja i beleške za nastavu;

Izvođač obuke – označava fizičko lice, organizaciju ili preduzeće koje nudi ili izvodi obuke;

Neprijavljene opasne materije – označavaju opasne materije predate na prevoz vazдушnim putem uz koje nije priložena deklaracija prevoznika o opasnim materijama, niti informacije o pošiljci u elektronskom obliku niti bilo kakvi drugi dokumenti, ukoliko su dopušteni;

Jedinica za prevoz robe – označava svaki tip robnog kontejnera, avionskog kontejnera, palete za avion sa mrežom ili palete za avion sa mrežom preko prekrivača (igloa). Overpak i robni kontejner za radioaktivnu materiju ne spadaju u ovu definiciju;

Broj od UN – označava četvorocifreni broj koji je dodelio UN Komitet stručnjaka za prevoz opasnih materija u cilju identifikacije supstanca ili određene grupe supstanci;

Član 3. Nacionalni Nadležni Organ

3.1 Autoritet civilnog vazduhoplovstva Republike Kosovo (u daljem tekstu: *ACV*) je nadležni organ u Republici Kosovo odgovoran za prevoz opasnih materija vazдушnim putem, shodno kriterijumima ICAO.

3.2 *ACV* priprema nacрте pravilnika i predlaže izmene i dopune na pravilnike za bezbedan prevoz opasnih materija vazдушnim putem. *ACV* preduzima mere potrebne da se ostvari usaglašavanje domaćeg zakonodavstva sa odredbama propisanim u Tehničkim uputstvima i njegovim izmenama i dopunama, koje budu objavljivane u određenom periodu važenja najnovijeg izdanja važećih Tehničkih uputstava.

3.3 Da bi se omogućio nesmetani prevoz opasnih materija iz druge države na teritoriju Republike Kosovo, u skladu sa izmenama i dopunama Tehničkih uputstava, koje su iz razloga bezbednosti odmah stupile na snagu ali se još ne primenjuju u Republici Kosovo, *ACV* će omogućiti transport takvih opasnih materija, u skladu sa izmenama i dopunama Tehničkih uputstava, pod uslovom da je roba u potpunosti u skladu sa izmenjenim zahtevima.

3.4 *ACV* je dužna da obavesti ICAO o postojećem zakonodavstvu u Republici Kosovo i teškoćama sa kojima je suočena u primeni Tehničkih uputstava i, prema potrebi, da predloži izmene i dopune Tehničkih uputstava.

3.5 *ACV* saraduje sa nadležnim organima iz drugih država u vezi sa povredama propisa koji uređuju prevoz opasnih materija, sa ciljem da ih okončaju. Saradnja može da obuhvati koordinaciju istrage i mera za uspostavljanje poštovanja propisa, razmenu informacija o regulatornom statusu u prethodnom periodu, zajedničke inspekcije i druge aktivnosti, razmenu stručnog osoblja, kao i učešće na zajedničkim sastancima i konferencijama. Odgovarajuće informacije koje nadležni organi mogu da razmenjuju su sigurnosne beleške, bilteni ili zabeleške o opasnim materijama, predložene i preduzete pravne mere, izveštaji o ranijim događajima, dokumenti i drugi dokazi prikupljeni u

istragama događaja, predložene i konačne korektivne mere preduzete sa ciljem da obezbede poštovanje propisa, i materijali korišćeni na obukama i u istraživanjima prikladni za opštu javnost.

3.6 ACV razmatra i usvaja postupke za kontrolu rada poštanske službe u pogledu poštinosnog prihvatanja onih poštanskih pošiljaka ili pošte koji sadrže opasne materije a treba da se prevoze vazdušnim putem, u skladu sa međunarodnim procedurama za kontrolu unođenja opasnih materija u vazdušni prostor koje je utvrdila Svetska poštanska unija (UPU).

Član 4.

Program za prevoz opasnih materija vazdušnim putem

4.1 ACV donosi, a prema potrebi menja i dopunjuje Program za prevoz opasnih materija vazdušnim putem.

4.2 Prioriteti Programa za prevoz opasnih materija zasnovani su na:

- a) shodnim odredbama Zakona br. 03/L-051 o civilnom vazduhoplovstvu i podzakonskim propisima za njegovo sprovođenje;
- b) prioritetima koje utvrdi generalni direktor ACV u skladu sa prioritetima iz međunarodnog i nacionalnog programa;
- c) obuci profesionalnih i stručnih članova osoblja, kojima je preneti odgovornosti u pogledu opasnih materija, i na pohađanju adekvatnih obuka koje su im potrebne da bi mogli da obavljaju poverene dužnosti;
- d) pripremi planova za:
 - i) nadzorne aktivnosti (inspekcije i revizije);
 - ii) obuke, i
 - iii) izdvajanje neophodnih sredstava.

4.3 ACV donosi, a prema potrebi menja i dopunjuje program informiranja vazduhoplovne javnosti o opasnim materijama.

4.4 ACV mora osigurati da informacije budu objavljene tako da upozore putnike o onim vrstama opasnih materija koje su zabranjene za prevoz vazdušnim putem, kao što su definisane u Tehničkim uputstvima.

4.5 ACV će imenovati osobu (osobe) za kontakt za sprovođenje Programa za prevoz opasnih materija i o tome će obavestiti ICAO.

4.6 Glavne dužnosti osobe (osoba) zaduženih za sprovođenje Programa za prevoz opasnih materija su sledeće:

- a) učešće u radu Nacionalne međuministarske komisije za prevoz opasnih materija, koja radi kao savetodavno telo Ministarstva -Infrastrukture, u cilju koordinacije prevoza opasnih materija između ministarstava i nadležnih agencija;
- b) odgovori na upite od vazduhoplovne industrije u pogledu uslova i načina prevoza opasnih materija vazdušnim putem;
- c) učešće u pripremi nacionalnih propisa i zahteva za prevoz opasnih materija;
- d) sprovođenje sertifikacije za rad i nadzora nad radom subjekata uključenih u prevoz opasnih materija vazdušnim putem;
- e) revidiranje priručnika i programa obuke;
- f) sprovođenje istrage povodom događaja koji su posledica kršenja propisa o opasnim materijama;
- g) predstavljanje ACV na sastancima i radionicama na kojima se govori o opasnim materijama, a organizuju ih nacionalne i međunarodne organizacije i profesionalna udruženja, i
- h) planiranje, priprema i realizacija programa obaveštavanja građana koji putuju avionima o opasnim materijama.

Član 5. Izuzeci

5.1 Proizvodi i supstance koji su klasifikovani kao opasne materije, a moraju da budu prisutni u avionu u skladu sa shodnim zahtevima za vazdušnu plovidbenost i operativnim zahtevima, ili oni proizvodi i supstance koji imaju posebnu namenu navedenu u Tehničkim uputstvima, izuzeti su od važenja odredaba ovog Pravilnika.

5.2 Proizvodi i supstance namenjeni kao zamena za one opisane u stavu 1 ovog Člana, ili proizvodi i supstance koji su bili uklonjeni radi zamene, prevoze se u skladu sa odredbama ovog Pravilnika, osim ako je drugačije propisano u Tehničkim uputstvima.

5.3 Specifični proizvodi i supstance koje sa sobom nose putnici ili članovi posade izuzeti su od važenja odredaba ovog Pravilnika u skladu sa Tehničkim uputstvima.

Član 6. Odobrenje

6.1 Kad je to izričito propisano u Tehničkim uputstvima, ACV može da izda odobrenje za prevoz opasnih materija koje su inače zabranjene za prevoz u putničkim ili teretnim avionima, pod uslovom da je ostvareni nivo bezbednosti u toku transporta jednak nivou koji je propisanu Tehničkim uputstvima.

6.2 Ako Tehnička uputstva ne sadrže neku posebnu odredbu koja dopušta izdavanje odobrenja, može se podneti zahtev za izdavanje izuzeća.

6.3 Obrazac zahteva za izdavanje odobrenja ili izuzeća u svrhu nošenja opasne materije pomenuti u stavu 1, 2 i 3 ovog članka je dostupan na internetskoj stranici ACV

Član 7. Izuzeća

7.1 Osim za proizvode i supstance čiji je prevoz vazdušnim putem zabranjen pod bilo kakvim okolnostima, ACV može da odobri izuzeće od odredaba Tehničkih uputstava pod uslovom da operator pokaže da je ukupni nivo bezbednosti u prevozu jednak nivou bezbednosti propisanom u Tehničkim uputstvima za slučajeve:

- a) krajnje nužde, ili
- b) kad su drugi načini transporta neprikladni, ili
- c) kad je puno pridržavanje propisanih zahteva u suprotnosti sa javnim interesom.

7.2 U slučaju preleta, kad ne može da se primeni nijedan od kriterijuma za odobrenje izuzeća, izuzeće se može odobriti samo na osnovama poverenja da je ostvaren odgovarajući nivo bezbednosti u vazdušnom saobraćaju.

7.3 Smernice za postupanje po zahtevima za izuzeće, uključujući slučajeve krajnje nužde, mogu se naći u Dodatku na Tehnička uputstva (Deo S-1; 1.2 i 1.3).

Član 8. Dozvola

8.1 Na osnovu člana 57. Zakona br. 03/L-051 o civilnom vazduhoplovstvu, oružje i municija, uključujući eksploziv i štetne ili otrovne gasove, smeju da se unesu u avion jedino:

- i) uz izričitu pismenu dozvolu ACV,
- ii) pod nadzorom glavnog pilota, i
- iii) uz striktno poštovanje nacionalnih i međunarodnih propisa.

8.2 Na osnovu člana 59. Zakona br. 03/L-051 o civilnom vazduhoplovstvu, druge opasne materije, kao što su štetni ili otrovni gasovi, nuklearno gorivo i radioaktivni materijal smeju da se unose jedino:

- i) uz izričitu pismenu dozvolu AVC, i
- ii) samo pod uslovima koje je ACV utvrdila u podzakonskim propisima koje je ona donela, što mora da vodi računa o postojećim nacionalnim i međunarodnim pravilima i propisima.

8.3 Obrazac zahteva za izdavanje dozvole za prevoz opasnih materija iz stava 1 i 2 ovog clanka je dostupan na internetskoj stranici ACV

Član 9.

Klasifikacija opasnih materija

9.1 Supstance (uključujući mešavine i rastvore) i proizvodi pomenuti u ovom Pravilniku i Tehničkim uputstvima svrstani su u jednu od devet klasa prema hazardu koji predstavljaju ili prema najdominantnijem hazardu koji bi mogle da predstavljaju. Neke od tih klasa podeljene su na odseke.

9.2 Te klase i odseci su sledeći:

Klasa 1: Eksplozivi

- Odsek 1.1: Supstance i proizvodi koji predstavljaju moguću opasnost (hazard) od masivne eksplozije
- Odsek 1.2: Supstance i proizvodi koji nose projekciju moguće opasnosti, ali ne i moguću opasnost od masivne eksplozije
- Odsek 1.3: Supstance i proizvodi koji nose opasnost od požara plus moguću opasnost od manje eksplozije ili manje projekcije ili oboje, ali ne i moguću opasnost od masivne eksplozije
- Odsek 1.4: Supstance i proizvodi koji ne predstavljaju veću moguću opasnost
- Odsek 1.5: Slabo reaktivne supstance koje nose moguću opasnost od masivne eksplozije
- Odsek 1.6: Krajnje nereaktivni proizvodi koji ne predstavljaju moguću opasnost od masivne eksplozije

Klasa 2: Gasovi

- Odsek 2.1: Zapaljivi gasovi
- Odsek 2.2: Nezapaljivi, neotrovni gasovi
- Odsek 2.3: Otrovnici gasovi

Klasa 3: Zapaljive tekućine

Klasa 4: Zapaljive čvrste materije; supstance podložne spontanom sagorevanju; supstance koje u dodiru sa vodom emituju zapaljive gasove

- Odsek 4.1: Zapaljive čvrste materije, samoreagujuće i srodne supstance i desenzitivizirani eksplozivni
- Odsek 4.2: Supstance podložne spontanom sagorevanju
- Odsek 4.3: Supstance koje u dodiru sa vodom emituju zapaljive gasove

Klasa 5: Oksidirajuće supstance i organski peroksidi

- Odsek 5.1: Oksidirajuće supstance
- Odsek 5.2: Organski peroksidi

Klasa 6: Otrovnici i infektivne supstance

- Odsek 6.1: Otrovnici supstance
- Odsek 6.2: Infektivne supstance

Klasa 7: Radioaktivni materijal

Klasa 8: Korozivne supstance

Klasa 9: Razne opasne supstance i proizvodi, uključujući ekološki opasne supstance

9.3 Redni broj klase i odseka ne određuje stepen opasnosti.

9.4 Mnoge od supstanci svrstanih u klase 1 do 9 smatraju se, i bez dodatnog obeležavanja, ekološki opasnim.

9.5 Otpad se transportuje shodno zahtevima za dat klasu, imajući u vidu moguću opasnost koju bi mogli predstavljati i kriterijume utvrđene u Tehničkim uputstvima. Vrste otpada koje inače ne podležu važenju odredaba iz Tehničkih uputstava, ali su obuhvaćene Bazelskom konvencijom mogu da se transportiraju u okviru Klase 9.

9.6 Za potrebe pakovanja, druge supstance osim onih iz Klasa 1, 2 i 7, Odseci 5.2 i 6.2 i samoreagujuće supstance iz Odseka 4.1 svrstane su u tri paketne grupe u skladu sa stepenom opasnosti koju predstavljaju:

Paketna grupa I: Supstance koje predstavljaju visoku opasnost

Paketna grupa II: Supstance koje predstavljaju srednju opasnost

Paketna grupa III: Supstance koje predstavljaju nisku opasnost

9.7 Opasne materije koje predstavljaju opasnost iz samo jedne klase i odseka, svrstavaju se u tu klasu i odsek i u određeni stepen opasnosti (paketna grupa), prema datoj prilici. Kad su proizvod ili supstanca izričito navedeni po imenu u spisku Tehničkih uputstava, njihova klasa ili odsek, njihov supsidijarni rizik (rizici) a prema prilici i njihova paketna grupa, uzimaju se iz tog spiska.

9.8 Kad neka supstanca ili proizvod nisu izričito navedeni po imenu u spisku opasnih materija iz Tehničkih uputstava, a postoje dve ili više moguće opasnosti klase 3,4 ili 8 ili odseka 5.1 ili 6.1 povezane sa njihovim vazдушnim prevozom jer zadovoljavaju definiciju za dve od tih klasa ili odseka u Tehničkim uputstvima, ta supstanca ili proizvod biće klasifikovani u skladu sa tabelom prvenstava opasnosti u Tehničkim uputstvima.

Član 10.

Ograničenja u prevozu opasnih materija vazдушnim putem

10.1 Opasne materije opisane u ovom članu zabranjeno je unositi u letelicu osima ko je ACV odobrila izuzeće u skladu sa članom 7. ovog Pravilnika ili osim ako odredbe iz Tehničkih uputstava ukazuju da bi se mogle prevoziti uz odobrenje koje je dala država porekla:

- a) opasne materije utvrđene u Tehničkim uputstvima kao zabranjene za prevoz pod normalnim okolnostima; i
- b) zaražene žive životinje.

10.2 Proizvodi i supstance koji su izričito navedeni po imenu ili generičkom opisu u Tehničkim uputstvima kao zabranjeni za prevoz vazдушnim putem ni pod kojim okolnostima ne smeju da se unesu ni u jedan avion.

Član 11.

Pakovanje opasnih materija

11.1 Opasne materije pakuju se u skladu sa odredbama ovog člana i kao što je propisano u Tehničkim uputstvima.

11.2 Ambalaža koja se koristi za prevoz opasnih materija vazdušnim putem mora da bude dobrog kvaliteta, da bude napravljena i dobro zatvorena tako da spreči ispadanje koje bi se moglo izazvati pod uobičajenim okolnostima prevoza, promenom temperature, vlagom ili pritiskom, ili vibracijama.

11.3 Ambalaža mora da bude odgovarajuća za sadržinu. Ambalaža mora u direktnom kontaktu sa opasnim materijama da ostane otporna na svaku hemijsko ili drugo dejstvo predmetne materije.

11.4 Ambalaža mora da se odgovara specifikacijama propisanim u Tehničkim uputstvima u pogledu materijala i izrade.

11.5 Ambalaža se testira u skladu sa odredbama Tehničkih uputstava.

11.6 Ambalaža kojoj je osnovna funkcija da drži tečnost mora da bude u stanju da bez curenja izdrži pritisak naveden u Tehničkim uputstvima.

11.7 Unutrašnja ambalaža mora da bude upakovana, obezbeđena ili obložena tako da se spreči njeno lomljenje ili curenje i da se kontroliše njeno pomeranje unutar spoljašnjeg pakovanja pošiljke pod uobičajenim uslovima u vazdušnom saobraćaju. Stavljanje obloga i upijajućih materijala ne sme da opasno reaguje sa zapakovanim sadržajem u ambalaži.

11.8 Nikakva ambalaža ne sme da se ponovo koristi pre nego što se proveriti i utvrdi da li na njoj ima korozije ili neke druge štete. Kad se ambalaža ponovo koristi, moraju se preduzeti sve neophodne mere da se spreči kontaminacija naknadno unetog sadržaja.

11.9 Ako bi zbog prirode prethodnog sadržaja neočišćena ispražnjena ambalaža mogla da predstavlja potencijalnu opasnost, moraće da se čvrsto zatvori i tretira u skladu sa opasnošću koju predstavlja.

11.10 Nikakva štetna količina bilo koje opasne supstance ne sme da prijanja na spoljnu stranu ambalaže.

Član 12.

Obeležavanje i označavanje

12.1 Svako koletu sa opasnim materijama mora da bude obeleženo odgovarajućim oznakama i u skladu sa odredbama propisanim u Tehničkim uputstvima.

12.2 Svako koletu sa opasnim materijama mora da bude označeno tačnim otpremnim nazivom svog sadržaja, a ako su mu dodeljeni, i broj UN i neke druge oznake utvrđene u Tehničkim uputstvima.

12.3 Obeležavanje i označavanje mora da bude trajno i vidljivo, za sve vreme prijema, otpreme, prevoza i skladištenja. Nalepnice (obeležja) i oznake koje zahtevaju Tehnička uputstva ne smeju da budu prekrivene niti zaklonjene ni jednim delom niti dodatkom na ambalažu niti bilo kojom drugom nalepnicom ili oznakom.

12.4 Ambalaža proizvedena prema specifikaciji sadržanoj u Tehničkim uputstvima mora da bude shodno obeležena u skladu sa odgovarajućim odredbama iz Tehničkih uputstava, dok nikakva ambalaža ne sme da bude obeležena oznakom specifikacije za ambalažu osim ako ne ispunjava odgovarajuću specifikaciju za ambalažu sadržanu u Tehničkim uputstvima

12.5 Za sve međunarodne letove koji krenu iz Republike Kosova, službeni jezici treba da se koriste za obeležavanje opasnih materija, osim engleskog jezika koje se može zahtevati od države tranzita ili destinacije.

Član 13.

Sertifikat za opasne materije

13.1 Opasne materije smeju da prihvate i otpreme samo oni subjekti (prevoznici, špediteri, pružalac usluga zemaljskog rukovanja, agent za rukovanje teretom i operatori) kojima je ACV izdala sertifikat kao stručnim za obavljanje tih operacija i koji poseduju važeći sertifikat za opasne materije.

13.2 Da bi pribavio sertifikat za opasne materije, subjekat mora:

- a) da dostavi popunjen obrazac zahteva za izdavanje ili obnovu sertifikata za opasne materije uz obavezna prateća dokumenta. (Obrazac zahteva je dostupan na internetskoj stranici ACV);
- b) da ustanovi interne postupke (Standardni operativni postupci - SOP), u kojima će detaljno opisati postupak prijema, skladištenja i otpreme konsignacije opasnih materija, prijavljivanje događaja koji uključuju opasne materije i detaljan pregled operativnih postupaka. Standardni operativni postupci mogu se naći u drugim dokumentima (npr. Operativnom priručniku, Aerodromskom priručniku itd.);

- c) ima pristup tekućoj verziji Pravilni kao opasnim materijama; i
- d) imenuje koordinatora za opasne materije, kojeg mora da prihvati ACV.

13.3 Sertifikat za opasne materije izdaje se na period koji ne može da bude duži od dve godine od dana izdavanja, isključujući stavke navedene u članu 8 ovog Pravilnika

13.4 Nosioc sertifikata za opasne materije odgovoran je za blagovremeno podnošenje zahteva za obnovu sertifikata, pre isteka datuma njegovog važenja.

13.5 Aviooperatori sa sedištem poslovanja u Evropskoj uniji, koji imaju sertifikat za avio operatora - AOC, izdat i operativan u skladu sa zahtevima iz Dodatka III na izmenjenu i dopunjenu Uredbu (EEC) 3922/91 (EU-OPS), nisu obavezni da pribave sertifikat za opasne materije koje izdaje ACV, pod uslovom da imaju posebno ovlašćenje odnosno odobrenje za prevoz opasnih materija vazдушnim putem, koje je izdao nadležni organ koji je izdao i AOC.

13.6 Ako prevoznik nema obučeno osoblje u skladu sa Tehničkim uputstvima, može da zaključi pisani ugovor sa odgovarajuće odobrenim sertifikiranim špediterom koji će u ime prevoznika da obavlja zadatke povezane sa prevozom opasnih materija vazдушnim putem.

Član 14. **Koordinator za opasne materije**

14.1 Svaki odobreni prevoznik, špediter, pružalac usluga zemaljskog rukovanja i agent za rukovanje teretom i operatori, koji obavljaju delatnosti povezane sa prevozom opasnih materija vazдушnim putem, imenovaće jednog ili više koordinatora za opasne materije.

14.2 Koordinator za opasne materije može da bude menadžer preduzeća, ili drugo lice koje obavlja druge dužnosti u tom preduzeću, ili neko lice koje nije direktno povezano sa tim preduzećem, pod uslovom da je takvo lice sposobno da obavlja dužnosti koordinatora za opasne materije.

14.3 Kad je reč o delatnosti preduzetnika, koordinator za opasne materije mora da obavlja sledeće dužnosti:

- a) da prati pridržavanje zahteva za rukovanje i prevoz opasnih materija;
- b) savetuje ACV i odgovorne zvaničnike u vezi sa prevozom opasnih materija;

- c) priprema godišnje izveštaje za ACV (godišnji izveštaji čuvaju se pet godina i biće dostupni ACV na njen zahtev);
- d) stara se da sva lica prođu kroz adekvatnu obuku u skladu sa njihovim delokrugom dužnosti i da poseduju važeće sertifikate o položenim ispitima u vezi sa opasnim materijama;
- e) obezbede vođenje evidencije o opasnim materijama;
- f) vrši nadzor nad primenom postupaka u vanrednim situacijama;
- g) priprema i vrši nadzor nad održavanjem i ažuriranjem internih postupaka i relevantnih dokumenata; i
- h) vrši istragu u događajima koji uključuju opasne materije u skladu sa odredbama ovog Pravilnika i dostavlja izveštaje o tome ACV.

14.4 Koordinator za opasne materije dužan je da ACV dostavi obrazac zahteva za prihvatanje koordinatora za opasne materije, koji je dostupan na internetskoj stranici ACV, zajedno sa:

- a) kopijom važećeg sertifikata o uspešnom završenom programu obuke o opasnim materijama za kategoriju 6;
- b) dokazom o najmanje dve godine iskustva u radu sa opasnim materijama ili u operacijama sa teretom, uključujući prihvatanje i otpremu, i
- c) radnom biografijom (CV).

14.5 Prilikom podnošenja zahteva za prihvatanje, sertifikat o završenoj obuci propisanu stavkom 4 a) ovog clanka važiće najmanje tri meseca od dana podnošenja zahteva a biće saopštene informacije o aranžmanima za ponovne obuke.

14.6 Po završetku ponovne obuke o opasnim materijama, koordinator će dostaviti ACV kopiju važećeg sertifikata obuke.

Član 15.

Opoziv sertifikata za opasne materije

15.1 ACV će privremeno opozvati sertifikat za opasne materije izdato nosiocu, ako:

- a) nosilac sertifikata više ne ispunjava zahteve propisane u ovom Pravilniku, ili

- b) utvrdi da je nosilac sertifikata bio umešan ili da je doprineo nekom udesu ili nezgodi u kojima su bile uključene opasne materije ili u neki drugi događaj koji je mogao da ugrozi ili da zapreti bezbednosti vazdušnog saobraćaja, ili
- c) nosilac sertifikata ne sarađuje dovoljno u pogledu Upravnih zaključaka i ostavljenih rokova za eliminaciju neusklađenosti sa propisima.

15.2 ACV će da trajno ukine sertifikat za opasne materije, ako:

- a) to zatraži nosilac sertifikata, ili
- b) nosilac sertifikata obavlja delatnosti za koje je nužno pribaviti neko drugo odobrenje, koje pak nije pribavljeno, ili
- c) nosilac sertifikata ne dostavi dokaz da je eliminisao zaključke koji su doveli do privremenog opoziva odobrenja, ili
- d) nosilac sertifikata namerno ili iz grubog nehata dostavi ACV netačne informacije o bitnim pitanjima.

Član 16. Odgovornost prevoznika

16.1 Pre nego što prevoznik preda bilo kakav koletu ili overpak opasnih materija za prevoz vazdušnim putem, mora da obezbedi sledeće:

- a) da ta roba nije zabranjena za prevoz vazdušnim putem;
- b) ako je roba zabranjena za prevoz vazdušnim putem bez prethodno pribavljene dozvole, prevoznik je odgovoran da pribavi i tu dozvolu, pored drugih koje su propisane u Tehničkim uputstvima;
- c) da je roba pravilno klasifikovana, zapakovana, obeležena, označena i da je uz nju priložen propisno potpisan transportni dokument za opasne materije, kao što je propisano u ovom Pravilniku i Tehničkim uputstvima.

16.2 Prevoznik mora da obezbedi da transportni dokument za opasne materije:

- a) osim ukoliko je nešto drugo propisano u Tehničkim uputstvima, prevoznik opasnih materija mora da popuni, potpiše i preda operatoru transportni dokument za opasne materije u kojem su sadržane informacije propisane u Tehničkim uputstvima;

- b) transportni dokument mora da sadrži deklaraciju sa potpisom prevoznika opasnih materija u kojoj piše:
 - i) da su opasne materije potpuno i precizno opisane prema njihovim tačnim otpremnim nazivom, i
 - ii) da su klasifikovane, zapakovane, obeležene, označene i u ispravnom stanju za prevoz vazдушnim putem u skladu sa relevantnim propisima;
- c) za sve međunarodne letove koji krenu iz Republike Kosova, službeni jezici treba da se koriste za transportni dokument opasnih materija, osim engleskog jezika koje se može zahtevati od države tranzita ili destinacije.

Član 17. Odgovornost operatora

17.1 Nosilac sertifikata za avio operatora (AOC) koji je izdala ACV za civilno vazduhoplovstvo Republike Kosovo mora da u svoj priručnik o operacijama a, prema datoj prilici, i u druge relevantne dokumente za svaki konkretan slučaj, unese član za relevantne postupke koje mora da primeni letачka i zemaljska posada u pogledu smeštanja i prevoženja opasnih materija vazдушnim putem, kao i član koji se tiče postupaka koji treba da obezbede da konsignacije primljene od prevoznika i agenata pružaoca usluga zemaljskog rukovanja budu u skladu sa zahtevima iz Tehničkih uputstava, i mora da uključi postupak za vanredne situacije u skladu sa Smernicama ICAO o reagovanju u vanrednim situacijama (Doc. br. 9481-AN/928) kod vazduhoplovnih nezgoda koje uključuju prevoz opasnih materija.

17.2 Operator vazduhoplova ne sme da prihvati opasne materije for prevoz vazдушnim putem:

- a) osim ako je uz opasne materije priložen popunjen transportni dokument za opasne materije, osim u slučaju kad Tehnička uputstva navode da takav dokument nije obavezan; i
- b) pre nego što koletu, overpak ili robni kontejner koji sadrži opasne materije prođe inspekciju u skladu sa procedurama za prihvatanje sadržanim u Tehničkim uputstvima. (Napomena: u Tehničkim uputstvima postoje posebne odredbe koje propisuju prihvatanje overpaka).

17.3 Operator mora da napravi i da koristi svoj kontrolni spisak za prihvatanje u skladu sa stavom 1 ovog Članka..

17.4 Pakiranja i omotna pakiranja koja sadrže opasne materije i robni kontejneri koji sadrže radioaktivni materijal moraju da se utovare i smeste u avionu skladu sa odredbama Tehničkih uputstava.

17.5 Pakiranja i omotna pakiranja koja sadrže opasne materije i robni kontejneri koji sadrže radioaktivni materijal moraju da se prekontrolišu tražeći dokaze curenja ili oštećenja pre utovara u avion ili na jedinicu za prevoz robe. Koleta, overpakovi ili robni kontejneri koji cure ili su oštećeni ne smeju da se utovare u avion.

17.6 Jedinica za prevoz robe ne sme da se utovari u avion osim ako je jedinica prošla proveru u kojoj je utvrđeno da nema nikakvog znaka curenja ili oštećenja na bilo kojim opasnim materijama koje sadrži.

17.7 Kad se čini da je neki koleta sa opasnim materijama, već utovaren u avion, oštećen ili da curi, operator mora da ukloni takav koleta iz aviona, ili da organizuje da ga ukloni neki adekvatni organ ili organizacija, posle čega mora da proveri da je preostali deo konsignacije u ispravnom stanju za prevoz vazdušnim putem i da nijedan drugi koleta nije kontaminiran.

17.8 Pakiranja i omotna pakiranja koja sadrže opasne materije i robni kontejneri koji sadrže radioaktivni materijal moraju da se provere u smislu dokaza oštećenja ili curenja posle istovara iz aviona ili iz jedinice za prevoz robe. Ako se nađu dokazi oštećenja ili curenja, mesto na kojem su bile smeštene opasne materije ili jedinica za prevoz robe u avionu mora da se proveri u smislu oštećenja ili kontaminacije.

17.9 Opasne materije ne smeju da se nose u putničkoj kabini u kojoj sede putnici niti u pilotskoj kabini aviona, osim pod okolnostima koje dopuštaju odredbe Tehničkih uputstava.

17.10 Svako opasno zagađenje pronađeno u avionu kao rezultat curenja ili oštećenja opasnih materija mora da se smesta ukloni.

17.11 Svaka potencijalno opasna kontaminacija pronađena u avionu kao rezultat curenja ili oštećenja opasnih materija mora da se smesta ukloni. Avion koji bude kontaminiran radioaktivnim materijalom, treba da se prijavi kod KAZZBS, i mora smesta da se povuče iz upotrebe i ne sme da se vrati u upotrebu sve dok nivo radijacije na svim pristupačnim površinama i nefiksirana kontaminacija ne opadnu i ne budu viši od vrednosti propisane u Tehničkim Instrukcija i preporuka KAZZBS.

17.12 Pakiranja koja sadrže opasne materije koje bi mogle da uzajamno dovedu do opasne reakcije ne smeju da se smeste u avionu jedni pored drugih, niti u takvom položaju koji bi u slučaju curenja mogao da dovede do takve njihove interakcije. Kao minimum, šema segregacija prikazana u Tehničkim Uputstvima se mora poštovati kako bi se održala prihvatljiva segregacija između paketa koji sadrže opasne materije i koje

predstavljaju različite opasnosti . Šema se primenjuje bez obzira na to da li je rizik opasnosti primarni ili srodni rizik.

17.13 Pakiranja sa toksičnim i infektivnim supstancama moraju da se u avion smeste u skladu sa odredbama Tehničkih uputstava.

17.14 Pakiranja sa radioaktivnim materijalom moraju da se u avion smeste tako da budu odvojena od ljudi, živih životinja i nerazvijenih fotografskih filmova, u skladu sa odredbama Tehničkih uputstava.

17.15 Magnetizovani materijal mora se ukrcati tako da pokazatelji smera u avionskim kompasima, se održavaju unutar tolerancija propisane u važećim zahtevima plovidbenosti vazduhoplova i, gde praktično, u lokacijama gde se mogući efekti na kompase se minimiziraju. Za magnetizovanog materijala koji se transportuje pod uslovima odobrenja opisanu u Uputstvu za pakovanje 953, ukrcaj mora biti u skladu sa uslovima navedenim u odobrenju.

17.16 Suvi led (ugljen dioksid, čvrsti), kad se isporučuje samostalno ili kada se koristi kao sredstvo za hlađenje za drugu robu, može da se prevoziti pod uslovom da je operater napravio odgovarajuće aranžmane zavisno od tipa vazduhoplova, stopa vazduhoplova ventilacije, način pakovanja i skladistenja, da li će se životinje prevesti na istom letu, i drugih faktora. Operater je dužan da obezbedi da se osoblje na zemlji, su obavešteni da suvi led se ukrcava ili da je u avionu.

17.17 Gde suvi led se nalazi u uređaju jedinicama za ukrcaj tereta ili druge vrste palete, pripremljen od jednog pošiljaoca u skladu sa uputstvom za pakovanje 954 i operaterom, nakon prihvatanja, dodaje se dodatni suvi led , operater je dužan da obezbedi da informacija koje se daju pilotu - u - komandi odražava tu izmenjenu količinu suvog leda .

17.18 Opasne materije koje podležu važenju odredaba ovog Pravilnika, prilikom utovara u avion, operator mora da zaštiti od oštećenja i da učvrsti te opasne materije u avionu tako da spreči njihovo bilo kakvo pomeranje u toku leta koje bi moglo da promeni orijentaciju u kojoj je postavljeno koletu.

17.19 Osim u slučajevima propisanim u Tehničkim uputstvima, koleta sa opasnim materijama sa oznakom „Samo za teretni avion“, moraju da se utovare tako da član posade ili drugo ovlašćeno lice može da ih vidi, da rukuje njima, a ako to njihovi gabariti i težina dopuštaju, da odvoji takva koleta od drugog tereta na letu.

17.20 Operator ili njegov generalni zastupnik prodaje (GSA) dužni su da vode evidenciju odobrenih prevoznika i špeditera, sa kojima su zaključili ugovor o prevozu opasnih materija vazdušnim putem.

17.21 Operator ili njegov generalni zastupnik prodaje, dostavit će pružaocu usluga zemaljskog rukovanja i agentu za rukovanje teretom evidencije iz stavka 20 ovog clanka. Iste evidencije dostaviće i ACV, na njen zahtev.

Član 18. Odgovornost špeditera

18.1 Špediter koji u ime prevoznika preuzme da uradi klasifikaciju, pakovanje i označavanje konsignacije mora da se postara da ispoštuje odredbe o klasifikaciji, pakovanju i označavanju iz ovog Pravilnika i iz Tehničkih uputstava iako prevoznik potpisuje transportni dokument naveden u članu 15.2 (b) ovog Pravilnika.

18.2 Pored odredbi ovog Pravilnika koje važe za prevoz opasnih materija vazdušnim putem, špediteri angažovani u špediterskoj delatnosti moraju još da primenjuju Opšte uslove Međunarodne federacije udruženja špeditera (FIATA).

Član 19. Odgovornost pružaoca usluga zemaljskog rukovanja i agenta za rukovanje teretom

19.1 Pružalac usluga zemaljskog rukovanja i agent za rukovanje teretom, na osnovu odredaba ugovora o pružanju usluga zemaljskog rukovanja, preuzimaju odgovornost operatora vazduhoplova za ispunjavanje zahteva iz članova 17.2, 17.3, 17.4, 17.5, 17.6, 17.8, 17.9, 17.10, 17.12, 17.13, 17.14, 17.15, 17.16, 17.17, 17.18 i 17.19 ovog Pravilnika, prema datoj prilici.

19.2 Pružalac usluga zemaljskog rukovanja i agent za rukovanje teretom vode evidenciju o svim odobrenim operatorima u prevozu opasnih materija vazdušnim putem na aerodromu na kojem pružalac usluga obavlja svoju delatnost.

19.3 Pružalac usluga zemaljskog rukovanja i agent za rukovanje teretom dostaviće ACV evidencije navedene ustavku 2 ovog clana, na zahtev.

Član 20. Prevoz opasnih materija poštom

20.1 U skladu sa Konvencijom Svetske Poštanske Unije (UPU), opasne materije koje su definisane u Tehničkim uputstvima nisu dopuštene u pošti, osim uz izuzetke za one nabrojane u stavku 2 ovog clana. ACV obezbeđuje postupanje u skladu sa odredbama koje se odnose na prevoz opasnih materija vazdušnim putem.

20.2 Slanje poštom vazdušnim putem sledećih opasnih materija može da se prihvati pod uslovima iz odredaba Tehničkih uputstava, koje se odnose na sledeći materijal:

- a) uzorke pacijenta koji su definisani u članu 2 ovog Pravilnika, pod uslovom da su klasifikovani, zapakovani i obeleženi u skladu sa odredbom iz Dela 2; 6.3.2.3.6 Tehničkih uputstava;
- b) infektivne supstance svrstane isključivo u kategoriju B (UN 3373), pod uslovom da su zapakovane u skladu sa zahtevima Uputstva o pakovanju 650, i ugljen dioksid u čvrstom stanju (suvi led) kad se koristi kao sredstvo za hlađenje UN 3373;
- c) radioaktivni materijal, čija aktivnost ne prekoračuje jednu desetinu od onih koje su nabrojane u Delu 2, Poglavlje 7, Tabela 2-15 Tehničkih uputstava;
- d) litijum jonske baterije sadržane u opremi (UN 3481), koje ispunjavaju odredbe Odeljka II Uputstva o pakovanju 967. U jednom istom koletu ne mogu da se šalju poštom više od četiri ćelije ili dve baterije; i
- e) litijum metalne baterije sadržane u opremi (UN 3091), koje ispunjavaju odredbe Odeljka II Uputstva o pakovanju 970. U jednom istom koletu ne mogu da se šalju poštom više od četiri ćelije ili dve baterije.

20.3 Postupci koje su registrovani poštanski operatori ustanovili za kontrolu unošenja opasnih materija u poštu namenjenu za vazdušni saobraćaj podležu preispitivanju i odobrenju ACV.

20.4 Registrovani poštanski operator ne sme da prihvati opasne materije navedene u stavku 2. alineje a), b) i c) ovog clana bez konkretnog odobrenja ACV.

20.5 Pre nego što registrovani poštanski operator može da uvede prihvatanje litijumskih baterija navedenih u stavku 2. alineje d) i e) ovog clanka, mora da od ACV pribavi konkretno odobrenje.

Član 21. Skladištenje

21.1 Objekti za skladištenje moraju da budu projektovani tako da mogu da prihvate pošiljke opasnih materija namenjene za dolazak ili odlazak, pošiljke opasnih materija za privremeno skladištenje i oštećene pošiljke opasnih materija u prostoru posebno određenom za tu namenu.

21.2 Objekti za skladištenje moraju da budu opremljeni opremom za gašenje požara i da imaju postupke za vanredne situacije postavljene na vidnim mestima.

21.3 Pošiljke opasnih materija moraju da budu odvojene od ostalih pošiljki iz tereta.

21.4 Pošiljke opasnih materija skladište se ili smeštaju u prostoru posebno određenom za tu namenu, koje je propisno obeleženo.

21.5 Oštećene pošiljke opasnih materija čuvaju se u odvojenom prostoru.

21.6 Radioaktivni materijal skladišti se ili smešta u odgovarajućem prostoru, posebno rezervisanom za tu namenu. Taj prostor mora da se obeleži adekvatnim plakatima za radioaktivni materijal.

21.7 Radioaktivni materijal skladišti se i izdvaja tako da ostane dovoljno daleko od prostora kojima zaposleni i klijenti imaju pristup radi smanjenja izlaganja zračenju, prema preporukama KAZZBS koja postavlja uslove i standarde za privremeno skladištenje radioaktivnih materijala u prostorijama aerodroma.

21.8 Pristup objektima za skladištenje je ograničen, i samo adekvatno obučeno osoblje sme da rukuje pošiljkama opasnih materija.

Član 22. Davanje informacija

22.1 Operator aviona kojim treba da se prevoze opasne materije glavnom pilotu daje pisane informacije bliže utvrđene u Tehničkim uputstvima, što je to pre moguće uoči poletanja aviona, a u svakom slučaju ne kasnije nego što avion počne da se kreće snagom svojih motora.

22.2 Iste informacije koje je obavezan da preda glavnom pilotu (npr. kopiju pisanih informacija datih glavnom pilotu) operator daje i osoblju odgovornom za operativnu kontrolu aviona (npr. oficiru za letačke operacije, dispečeru leta, ili određenom zemaljskom osoblju odgovornom za letačke operacije). Svaki operator mora u svom priručniku za operacije ili u drugom prikladnom priručniku da tačno odredi osoblje (prema nazivu radnog mesta ili funkciji) kojem se daju ove informacije.

22.3 Operator se stara da su informacije objavljene tako da putnici budu upozoreni o svim vrstama opasnih materija koje je zabranjeno unositi u avion, kao što se zahteva u Tehničkim uputstvima.

22.4 Organizacija ili preduzetnik, koji nije operator (kao na primer turistička agencija), koji učestvuju u prevozu putnika vazdušnim putem, treba da svojim putnicima daju informacije o vrstama opasnih materija koje je zabranjeno unositi u avion. U najmanju ruku, takve informacije treba da budu u vidu obaveštenja istaknutog na mestima na kojima dolaze u kontakt saputnicima.

22.5 Kada je organizovano da se postupak čekiranja putnika vrši na daljinu (npr. preko interneta), operator mora da obezbedi da se putnicima daju informacije o vrstama opasnih materija koje je zabranjeno da putnik unese u avion. Informacije mogu biti sačinjene tekstualno ili slikovno ali se moraju urediti tako da postupak čekiranja putnika ne može da se završi dok putnik ili lice koje vrši čekiranje u njegovo ime ne potvrdi da su razumeli ograničenja u vezi sa opasnim materijama u prtljagu.

22.6 Kada je organizovano da postupak čekiranja vrše sami putnici na aerodromu bez posredovanja bilo kog drugog lica (npr. mogućnost automatizovanog čekiranja), operator ili aerodromski operator moraju da obezbede da se putnicima daju informacije o vrstama opasnih materija koje je zabranjeno da putnik unese u avion. Informacije moraju da budu u tekstualnom ili slikovnom obliku i takve da postupak čekiranja ne može da se završi sve dok putnik ne potvrdi da je razumeo ograničenja u vezi sa opasnim materijama u prtljagu.

22.7 Operator ili zastupnik operatora mora obezbediti da obaveštenja koja pružaju informacije o prevozu opasnih materija su dovoljne u broju, istaknute i da se nalaze na vidljivom mestu (i) na mestima prihvatanja tereta kako bi upozorili posiljaoca/agenta o bilo kojim opasnim materijama koje mogu biti sadržane u njihovom pošiljci (ke). Ova obaveštenja obuhvataju vizuelne primere opasnih materija, uključujući baterije.

22.8 Operatori, prevoznici i drugi subjekti uključeni u prevoz opasnih materija vazdušnim putem obavezni su da daju takve informacije svom osoblju jer će ih time osposobiti da obavljaju svoje odgovornost u pogledu prevoza opasnih materija, i da im daju uputstva o merama koje treba preduzeti u slučaju vanrednih situacija nastalih uz delovanje opasnih materija.

22.9 Ako nastane vanredna situacija u toku leta, glavni pilot će o tome obavestiti odgovarajuću jedinicu za usluge vazdušnog saobraćaja čim to situacija dozvoli, radi obaveštavanja aerodromskih vlasti o postojanju bilo koje opasne materije u avionu, kao što je propisano u Tehničkim uputstvima.

22.10 U slučaju vazduhoplovnog udesa (akcidenta), prilikom prijavljivanja tog udesa agenciji nadležnoj za istragu udesa odnosno države, operator aviona koji u teretu prevozi opasne materije dostaviće bez odlaganja informacije o opasnim materijama utovarenim u avion navedenoj agenciji i osoblju hitnih službi koje reaguje u istom udesu, onako kako piše u pisanoj informaciji predatoj glavnom pilotu.

22.11 U slučaju vazduhoplovne nezgode (incidenta), prilikom prijavljivanja nezgode agenciji nadležnoj za istragu nezgoda odnosno države, operator aviona koji u teretu prevozi opasne materije dostaviće na zahtev i bez odlaganja informacije o opasnim materijama utovarenim u avion navedenoj agenciji i osoblju hitnih službi koje reaguje u istoj nezgodi, onako kako piše u pisanoj informaciji predatoj glavnom pilotu.

Član 23.

Sertifikacija izvođača obuke

23.1 Izvođač obuke je organizacija koja ima adekvatno osoblje, opremu, posluje u odgovarajućem okruženju i obavlja teorijsku obuku u skladu sa programom obuke koji je odobrila ACV.

23.2 Organizaciju koja namerava da izvodi obuku na temu opasnih materija odobrava ACV. Zahtev za sertifikaciju izvođača obuke, dostupan na internetskoj stranici ACV, treba da obuhvati sledeće:

- a) obrazac zahteva za izdavanje sertifikata za izvođača obuke;
- b) opis organizacione strukture;
- c) spisak kvalifikacija rukovodećeg osoblja i instruktora;
- d) opis učionica i drugih objekata;
- e) opis programa obuke, uključujući priručnike, plan i program nastave, raspored i nastavni materijal;
- f) opis sistema garancije kvaliteta.

23.3 Izvođač obuke mora da se postara da minimum tehničkih i higijenskih uslova u objektima u kojima izvodi obuku bude u skladu sa važećim propisima za obrazovanje.

23.4 Izvođač obuke mora da se postara da instruktori dobiju najnovije izmene i dopune Tehničkih uputstava i najnovija izdanja IATA-nih propisa o opasnim materijama i materijal za obuku.

23.5 Izvođač obuke dužan je da:

- a) ustanovi programe obuke kako je propisano u Tehničkim uputstvima, koji se primenjuju za različite kategorije osoblja;
- b) postara se da program obuke bude u skladu sa programima obuke o opasnim materijama, koje je odobrila Uprava;
- c) podnosi zahtev za odobrenje programa obuke svake druge godine, uz svako novo izdanje Tehničkih uputstava;
- d) postara se da obuku izvode stručni instruktori;
- e) ustanovi programe za početnu i periodičnu obuku sa zadatim ciljevima;

- f) obezbedi pokrivenost svih relevantnih tema radi postizanja ciljeva obuke;
- g) pruži detaljno znanje da bi obezbedio prikladnost obuke za dužnosti i odgovornosti polaznika;
- h) uvrsti određen sadržaj u materijal koji se daje polaznicima, beleške, vežbe, itd., u cilju postizanja minimuma tehničkih zahteva u smislu Tehničkih uputstava;
- i) odredi dužinu trajanja programa obuka na osnovu iskustava polaznika, njihovog polaznog nivoa znanja i drugih činilaca, i da održava obavezni nivo znanja;
- j) usvoji programe za periodične obuke u skladu sa najnovijim izmenama i dopunama propisa i zahteva ove grane industrije;
- k) obezbedi periodičnu obuku u rokovima utvrđenim u Tehničkim uputstvima;
- l) oceni znanje polaznika obuke na kraju svakog kruga obuke, sa završnim ispitom i jasnim i konciznim ispitnim pitanjima;
- m) postara se da ispit ne bude puki test pamćenja, već da umesto toga u toku ispita polaznici koriste propise i literaturu;
- n) precizno odredi potrebno vreme trajanja samog ispita;
- o) izda sertifikate kao dokaz o uspešno položenom ispitu;
- p) vodi potpunu evidenciju o obukama sa svim neophodnim informacijama;
- q) čuva zapise sa početnih i periodičnih obuka, kao što je propisano u Tehničkim uputstvima;
- r) u obukama koristi Tehnička uputstva kao jedini autentični regulatorni izvor, i
- s) ako se za obuku koristi tekuće izdanje IATA-nih propisa o opasnim materijama, treba napraviti uporedni prikaz sa obaveznim zahtevima iz Tehničkih uputstava.

Član 24.

Suspenzija ili opoziv sertifikata za izvođača obuke

24.1 ACV će privremeno suspendovati sertifikat koji je izdala izvođaču obuke, ako taj izvođač obuke:

- a) više ne ispunjava propisane zahteve, ili

- b) ne održava ažurnim programe obuke, ili
- c) ne sarađuje u dovoljnoj meri u pogledu zaključaka ACV i ostavljenih rokova za eliminaciju neusklađenosti sa propisima.

24.2 ACV će opozvati sertifikat koji je izdala izvođaču obuke, ako:

- a) to zatraži nosilac sertifikata, ili
- b) nosilac sertifikata obavlja delatnosti za koje je nužno pribaviti neko drugo odobrenje, koje pak nije pribavljeno, ili
- c) nosilac sertifikata ne dostavi dokaz da je eliminisao zaključke koji su doveli do privremenog opoziva odobrenja, ili
- d) nosilac sertifikata namerno ili iz grubog nehata dostavi ACV netačne informacije o bitnim pitanjima.

Član 25. Programi obuke

25.1 Izvođači obuke ustanovljava i održava programe za početne i periodične obuke o opasnim materijama za:

- a) prevoznike opasnih materija, uključujući pakere i fizička ili pravna lica koja obavljaju odgovornosti prevoznika;
- b) operatore;
- c) agencije za zemaljsko rukovanje koje u ime operatora obavljaju prihvatanje, rukovanje, utovar, istovar, pretovar ili druge vrste obrade tereta, pošte ili mesta;
- d) agencije za zemaljsko rukovanje smeštene na aerodromu koje u ime operatora rade sa putnicima;
- e) agencije, koje nisu smeštene na aerodromu, koje u ime operatora obavljaju čekiranje putnika;
- f) špeditere;
- g) agencije angažovane na bezbednosnoj kontroli putnika, njihovog prtljaga odnosno tereta, pošte ili zalihe; i

h) registrovane poštanske operatore.

25.2 Obuka i procena zasnovane na postojećoj stručnosti polaznika izvode se u skladu sa opštim odredbama sadržanim u Poglavlju 2 ICAO Procedura za usluge u vazdušnoj plovidbi – obuka (PANS-TRG, Doc 9868)

25.3 Osoblje će se obučavati za zahteve u srazmeri sa svojim odgovornostima. Obuku će pohađati osoblje koje spada u kategorije utvrđene u Tabelama 1, 2 ili 3, ili će obuka biti verifikovana pre nego što zaposleni počne da obavlja bilo koju dužnost navedenu u Tabelama 1, 2 ili 3.

25.4 Periodična obuka izvođiće se u roku od 24 meseca od prethodne obuke sa ciljem da obezbedi realnu ažurnost znanja. Međutim, ako se periodična obuka obavi u toku poslednja tri meseca važenja prethodne obuke, tada njen period važenja teče od meseca u kojem je periodična obuka završena do isteka 24 meseca od meseca u kojem inače ističe ona prethodna obuka.

25.5 Od osoblja na obezbeđenju zahteva se da budu obučeni u skladu sa Tehničkim uputstvima bez obzira na to da liće operator koji treba da prevozi putnike ili teret ujedno da prevozi i opasne materije kao teret.

25.6 Programi obuke o opasnim materijama koje propisuje stav 1. alineje b) i h) ovog clanka podležu preispitivanju i odobrenju od strane ACV.

25.7 Programi obuke o opasnim materijama koje propisuje drugi član osim stava 1 alineje b) i h) trebalo bi da podležu preispitivanju i odobrenju od strane ACV.

25.8 Obrazac zahteva za odobrenje programa obuke o opasnim materijama pomenut u stavovima 6 i 7 ovog clanka, dostupan na internetskoj stranici ACV

25.9 Predmeti obuke koji se odnosi na prevoz opasnih materija sa kojima treba da se upoznaju razne kategorije osoblja navedeni su u Tabeli 1.

25.10 Osoblje operatora koji ne prevozi opasne materije kao teret ili poštu biće obučavano u srazmeri sa svojim odgovornostima. Predmeti obuke sa kojima treba da se upoznaju njihove razne kategorije osoblja navedeni su u Tabeli 2.

25.11 Osoblje registrovanih poštanskih operatora biće obučavano u srazmeri sa svojim odgovornostima. Predmeti obuke sa kojima treba da se upoznaju njihove razne kategorije osoblja navedeni su u Tabeli 3.

Tabela 1 - Sadržina kurseva sa obukom za operatore koji nose opasne materije kao teret ili poštu

Aspekti prevoza opasnih materija vazdušnim putem sa kojima treba	Prevoznici i pakeri	Špediteri	Operatori i agenti za zemaljsko rukovanje	Obezbeđenje
--	---------------------	-----------	---	-------------

da budu upoznati, kao minimum	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Opšta filozofija	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Ograničenja	X		X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Opšti zahtevi za prevoznike	X		X			X						
Klasifikacija	X	X	X			X						X
Spisak opasnih materija	X	X	X			X				X		
Zahtevi u pogledu pakovanja	X	X	X			X						
Obeležavanje i označavanje	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Transportni dokument za opasne materije i druga relevantna dokumentacija	X		X	X		X	X					
Postupci za prihvatanje						X						
Prepoznavanje neprijavljenih opasnih materija	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Postupci za skladištenje i utovar					X	X		X		X		
Pilotova obaveštenja						X		X		X		
Odredbe za putnike i posadu	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
Postupci u vanrednim situacijama	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X

LEGENDA

1. Prevoznici i lica koja preuzimaju odgovornosti prevoznika
2. Pakeri
3. Osoblje špeditera uključeno u obradu opasnih materija
4. Osoblje špeditera uključeno u obradu tereta ili pošte (osim opasnih materija)
5. Osoblje špeditera uključeno u rukovanje, skladištenje i utovar tereta ili pošte
6. Osoblje operatora i agenta za zemaljsko rukovanje koje prihvata opasne materije
7. Osoblje operatora i agenta za zemaljsko rukovanje koje prihvata teret ili poštu (osim opasnih materija)
8. Osoblje operatora i agenta za zemaljsko rukovanje koje je uključeno u rukovanje, skladištenje i utovar tereta ili pošte i prtljaga
9. Osoblje koje radi sa putnicima
10. Članovi letачke posade, rukovodioci utovara i planeri utovara
11. Članovi posade (osim članova letачke posade)
12. Osoblje obezbeđenja uključeno u kontrolu putnika, njihovog prtljaga, i tereta ili pošte, npr. radnici na proveru preko uređaja, njihovi šefovi i osoblje angažovano u primeni bezbednosnih procedura

Tabela 2 - Sadržina kurseva sa obukom za operatore koji ne nose opasne materije kao teret ili poštu

Sadržina	7	8	9	10	11
Opšta filozofija	X	X	X	X	X
Ograničenja	X	X	X	X	X
Obeležavanje i označavanje	X	X	X	X	X
Transportni dokument za opasne materije i druga relevantna dokumentacija	X				
Prepoznavanje neprijavljenih opasnih materija	X	X	X	X	X
Odredbe za putnike i posadu	X	X	X	X	X
Postupci u vanrednim situacijama	X	X	X	X	X

LEGENDA

7. Osoblje operatora i agenta za zemaljsko rukovanje koje prihvata teret ili poštu (osim opasnih materija)
8. Osoblje operatora i agenta za zemaljsko rukovanje koje je uključeno u rukovanje, skladištenje i utovar tereta ili pošte (osim opasnih materija) i prtljaga
9. Osoblje koje radi sa putnicima
10. Članovi letačke posade, rukovodioci utovara i planeri utovara
11. Članovi posade (osim članova letačke posade).

Tabela 3 - Sadržina kurseva sa obukom za osoblje registrovanih poštanskih operatora

Aspekti prevoza opasnih materija vazdušnim putem sa kojima treba da budu upoznati, kao minimum	Registrovani poštanski operatori		
	A	B	C
Opšta filozofija	X	X	X
Ograničenja	X	X	X
Opšti zahtevi za prevoznike	X		
Klasifikacija	X		
List opasnih materija	X		
Zahtevi u pogledu pakovanja	X		
Obeležavanje i označavanje	X	X	X
Transportni dokument za opasne materije i druga relevantna dokumentacija	X	X	
Prihvat opasnih materija nabrojanih u Delu 1;2.3.2 Tehničkih uputstava	X		
Prepoznavanje neprijavljenih opasnih materija	X	X	X
Postupci za skladištenje i utovar			X
Odredbe za putnike i posadu	X	X	X
Postupci u vanrednim situacijama	X	X	X

LEGENDA

- A. Osoblje registrovanih poštanskih operatora uključenih u prihvat pošte koja sadrži opasne materije
- B. Osoblje registrovanih poštanskih operatora uključenih u obradu pošte (osim opasnih materija)
- C. Osoblje registrovanih poštanskih operatora uključenih u rukovanje, skladištenje i utovar pošte

Član 26. Polaganje ispita

26.1 Polaznici će pokazati svoj nivo stručnosti tako što će sa uspehom da polože ispit na kraju programa obuke. Ispit služi da potvrdi razumevanje polaznika i njihovu sposobnost da primene potrebne informacije iz Tehničkih uputstava.

26.2 Ispit mora da je takav da utvrdi sposobnost polaznika da obavlja odgovornosti svojih konkretnih dužnosti u skladu sa važećim propisima.

26.3 Trajanje ispita treba da ostavi dovoljno vremena polaznicima da im omogući da završe ispit, na osnovu nivoa stručnosti i opsega obuke.

26.4 Ispitni materijal mora da sadrži uvodno objašnjenje namenjeno polaznicima da je prag za polaganje najmanje 80% tačnih odgovora.

Član 27. Evidencije o obukama

27.1 Izvođač obuke vodi evidencije, koji sadrže sledeće:

- a) ime i prezime polaznika;
- b) mesec u kojem je završena poslednja obuka;
- c) opis i kopije nastavnog materijala ili reference na dokumente korišćene u obuci, saglasne sa zahtevima obuke;
- d) ime i adresu izvođača obuke;
- e) dokaz da je test uspešno položen.

27.2 Evidencije o obukama čuvaju se najmanje 36 meseci po završetku poslednje održane obuke.

27.3 Evidencije o obukama biće dostupne ACV, na zahtev.

Član 28. Sertifikati sa polaganja ispita

28.1 Izvođači obuke izdaju sertifikate sa polaganja ispita.

28.2 Sertifikat sadrži sledeće informacije, na službenim jezicima Republike Kosovo uključujući još i engleski jezik:

- a) *Ime izvođača obuke;*
- b) *Registarski broj polaznika;*
- c) *Vrstu obuke;*
- d) *Kategoriju osoblja;*
- e) *Odredbu važećeg propisa;*
- f) *Polaznikovo ime i prezime, uz koje stoji konstatacija*

- g) „položio kurs“;
- h) Mesto i datum izdavanja;
- i) Datum isteka važenja;
- j) Ime i prezime instruktora;
- k) Potpis instruktora;
- l) Ime i prezime glavnog izvođača obuke;
- m) Potpis glavnog izvođača obuke i službeni pečat;

28.3 Kopije sertifikata koje je izdao izvođač obuke čuvaju se zajedno sa evidencijom o obukama.

28.4 Operatori i pružaoci usluga zemaljskog rukovanja koji u ime operatora vrše prihvat, rukovanje, utovar, istovar, pretovar ili druge vrste obrade tereta ili pošte, ACV dostavljaju kopije važećih sertifikata koje je dobilo njihovo osoblje za prisustvo i uspešno polaganje ispita po održanom kursu obuke za Kategoriju 6.

28.5 Prevoznici, špediteri koji preuzimaju odgovornosti prevoznika, pakeri i operatori koji nastupaju kao prevoznici, ACV dostavljaju kopije važećih sertifikata koje je dobilo njihovo osoblje za prisustvo i uspešno polaganje ispita po održanom kursu obuke za Kategorije 1, 2 i 3.

28.6 ACV čuva evidencije o osoblju pakera, prevoznika, špeditera koji preuzimaju odgovornosti prevoznika, operatora i pružalaca usluga zemaljskog rukovanja, kao što je propisano u članovima 27.4 i 27.5 ovog Pravilnika.

Član 29.

Registarski brojevi polaznika

29.1 Sertifikati izdati uspešnim polaznicima moraju imati registarski broj polaznika. Broj je jedinstven za svaki pojedinačni sertifikat.

29.2 Izvođač obuke podnosi zahtev ACV za dodelu registarskih brojeva polaznika, koristeći obrazac zahteva dostupan na internetskoj stranici ACV.

29.3 ACV vodi evidenciju o registarskim brojevima polaznika, navodeći brojeve i imena, dodeljene izvođačima obuke.

Član 30. Kvalifikacije instruktora

30.1 Instruktori koji izvode početne i periodične programe obuke o opasnim materijama moraju da u najmanju ruku ispunjavaju sledeće zahteve:

- a) aktuelno poznavanje Tehničkih uputstava (ili IATA-nih propisa o opasnim materijama). Instruktori moraju da imaju uspešno položen program obuke o opasnim materijama za Kategoriju 6,
- b) aktuelno poznavanje nacionalnih propisa o prevozu opasnih materija vazдушnim putem,
- c) sposobnost izrade planova predavanja, materijala za polaznike, vežbi i testova. Instruktori moraju da imaju uspešno položen kurs iz nastavnih tehnika,
- d) najmanje pet (5) godina radnog iskustva u oblasti operacija sa opasnim materijama i sigurnosti ili iskustva u operacijama sa teretom, uključujući prihvat i rukovanje opasnim materijama.

30.2 Instruktori koji izvode početne i periodične programe obuke o opasnim materijama moraju da drže takve kurseve najmanje jednom u svakih 24 meseci, a ako ne postupe tako da pohađaju ponovnu obuku.

30.3 Instruktori moraju da dobijaju i razumeju najnovije informacije o opasnim materijama i da dobro prate te promene kroz obuke ili na drugi način, jednom godišnje, ili prilikom promena važećih propisa.

30.4 Instruktori obaveštavaju ACV o kursevima sa obukom koje su održali. Izveštaj o tome treba da podnesu na početku kalendarske godine za prethodnu godinu, a u izveštaj treba da unesu sledeće informacije:

- a) Ime i prezime instruktora;
- b) Ime izvođača obuke;
- c) Vrstu obuke;
- d) Kategoriju osoblja;
- e) Broj polaznika, i
- f) Datum (datume) i mesto održavanja obuke.

30.5 ACV vodi evidenciju o instruktorima koji su prihvaćeni i koji nastavljaju da ispunjavaju zahteve za izvođenje obuke o opasnim materijama. Obrazac zahteva za prihvatanje instruktora opasnih roba dostupan na internetskoj stranici ACV

Član 31.

Obuka preko računara (CBT) / i učenje elektronskim putem

31.1 Izvođač obuke nikad ne sme da u potpunosti isključi instruktore kod izvođenja obuke o opasnim materijama. Upotreba kombinovanog načina obuke je najprikladniji metod za zadovoljenje regulatornih zahteva.

31.2 Da bi mogli da drže obuke koristeći računare ili učenje elektronskim putem, izvođači obuke moraju da:

- a) istaknu prednosti koje ima obuka sa računarima ili učenje elektronskim putem;
- b) obezbede usaglašenost u smislu zahteva za obuku bliže utvrđenih u Tehničkim uputstvima i postaraju se da nijedna tema nije manje zastupljena ni propuštena;
- c) obezbede dostupnost priručnika koji sadrži propise o opasnim materijama i ažurirane reference;
- d) preduzmu odgovarajuće mere da polaznici koji su slabo motivisani da uče ne zaostanu u procesu učenja;
- e) vrše nadzor nad obukom i time obezbede da polaznici imaju jasnu predstavu o tekućim aktivnostima i rokovima;
- f) staraju se da kvalifikovani instruktori za početne i periodične obuke, koje je prihvatila ACV, pomognu polaznicima kojima nešto nije jasno ili kojima je možda potrebna pomoć;
- g) polaznicima obezbede konekciju na brzi internet za pristup nastavnom materijalu;
- h) postaraju se da datoteke u programima računarske obuke i učenja elektronskim putem nisu suviše složene za polaznike sa osnovnim računarskim veštinama;
- i) postaraju se da se teme koje je teško simulirati u učionici, obrade uz smernice i objašnjenja instruktora;
- j) pregledaju:
 - računare povezane na mrežu,

- laptop računare,
 - lične računare,
 - druge digitalne uređaje (ex. PDAs i smartfone),
 - materijal štampan za polaznike i reference;
- k) postaraju se da sve evidencije koje potvrđuju završetak obuke mogu da budu predočene na zahtev, i budu dostupne u štampanom formatu; i
- l) pribave prethodno odobrenje iz ACV za obuku zasnovanu na računarskom radu odnosno učenju elektronskim putem.

Član 32. **Čuvanje dokumenata i evidencija**

32.1 Operator vazduhoplova mora da se postara da najmanje jedna kopija dokumenta od konsignacije opasnih materija pogodnih za prevoz vazdušnim putem bude zadržana u trajanju od najmanje tri meseca od leta kojim su prevezene opasne materije.

32.2 Minimum dokumenata koji moraju da se čuvaju su:

- a) transportni dokument za opasne materije;
- b) kontrolni spisak za prihvat (kad je u obliku koji zahteva fizičko popunjavanje);
- c) pisane informacije za glavnog pilota.

32.3 Za svaku ambalažu, ili overpak, ili robni kontejner, ili jedinicu za prevoz robe, ili paletu, koji sadrže opasne materije a nisu prihvaćeni za prevoz vazdušnim putem, zbog greške ili propusta prevoznika u pogledu pakovanja, označavanja, obeležavanja ili zbog netačne ili nepotpune dokumentacije, kopija transportnog dokumenta i kontrolnih spiskova treba da se čuvaju u trajanju od najmanje tri meseca od popunjavanja kontrolnog spiska za prihvat.

32.4 Prevoznik je dužan da čuva dokumenta o prevozu opasnih materija vazdušnim putem najmanje tri meseca od leta.

Član 33. **Dostavljanje dokumenata, evidencija i mesečnih izveštaja**

33.1 Operator vazduhoplova kojim će se prevoziti ili u kojem su već prevezene opasne materije, u razumnom roku nakon što to od njega zatraži inspektor, podneće na uvid sledeće dokumente:

- a) pisano odobrenje za prevoz opasnih materija vazdušnim putem;
- b) transportni dokument za opasne materije;
- c) adekvatno popunjen kontrolni spisak za prihvat za opasne materije, i
- d) kopiju pisane informacije predate glavnom pilotu.

33.2 U slučaju razumne sumnje da opasnim materijama nije bilo rukovano u skladu sa odredbama ovog Pravilnika i Tehničkih uputstava, operator, prevoznik, špediter ili pružalac usluga zemaljskog rukovanja će u razumnom roku nakon što to od njih zatraži inspektor, podneće dokument na uvid inspektoru.

33.3 Operatori i pružaoci usluga zemaljskog rukovanja dostavljaju ACV mesečni pisani izveštaj. Obrazac izveštaja o prevozu opasnih materija vazdušnim putem dostupan na internetskoj stranici ACV

Član 34.

Mehanizam za pridržavanje i sprovođenje propisa

34.1 Na osnovu odgovornosti propisanih u Zakonu o civilnom vazduhoplovstvu (Zakon br. 03/L-051) i Pravilniku o ovlašćenjima i akreditivima inspektora (Pravilnik br. 08/2011), inspektori su odgovorni da vrše nadzorne funkcije za sva pravna lica i pojedince koji su na bilo koji način uključeni u prevoz opasnih materija vazdušnim putem u smislu postupanja u skladu sa odredbama ovog Pravilnika, Tehničkih uputstava i svih drugih propisa koji sadrže odredbe o prevozu opasnih materija vazdušnim putem.

34.2 Inspektor može da traži i da mu bude dozvoljen neometani pristup svakom avionu, aerodromu, objektu, njegovim strukturama, opremi i alatima, i dokumentima uključujući sertifikate, priručnike, evidencije i podatke o svakom subjektu iz člana 1.2 ovog Pravilnika u kojem je obavljena inspekcija ili revizija, da uzme uzorke i da zapleni opasne materije u vezi sa kojima postoji osnovana sumnja da njima nije bilo rukovano u skladu sa odredbama ovog Pravilnika, Tehničkih uputstava i svih drugih propisa koji sadrže odredbe o prevozu opasnih materija vazdušnim putem.

34.3 Inspektor može da otvori ili da zatraži otvaranje bilo kog prtljaga ili ambalaže u vezi sa kojima postoji osnovana sumnja da možda sadrže opasne materije kojima nije rukovano u skladu sa odredbama ovog Pravilnika, Tehničkih uputstava i svih drugih propisa koji sadrže odredbe o prevozu opasnih materija vazdušnim putem.

34.4 Inspektor može da:

- a) razgleda dokumente, podatke, postupke i sve druge materijale povezane sa delokrugom sertifikacije ili nadzornih funkcija;
- b) kopira datoteke ili delove datoteka, podatke, postupke i drugi materijal;
- c) zatraži usmena objašnjenja na licu mesta;
- d) obavlja revizije, istrage, procene, inspekcije, uključujući inspekcije aviona i nenajavljene inspekcije, i
- e) preduzme prinudne mere da obezbedi usaglašenost sa propisima.

34.5 Inspektor može da zatraži asistenciju drugih javnih zvaničnika ili organa i policijskih struktura, ako se suoči sa napadom ili odbijanjem uvida u tražene spise, ili ako se takav razvoj može osnovano očekivati od bilo kojeg lica dovrši ovlašćenja propisana u stavovima 2, 3 i 4 ovog clanka.

34.6 Kršenje odredaba iz ovog Pravilnika, Tehničkih uputstava i svih drugih propisa koji sadrže odredbe o prevozu opasnih materija vazdušnim putem, kažnjivo je shodno kaznenim odredbama Zakona o civilnom vazduhoplovstvu.

34.7 Izuzetno od stavka 6 ovog clana, kršenje odredaba iz ovog Pravilnika može da predstavlja krivičnu odgovornost u skladu sa shodnim odredbama Zakona o civilnom vazduhoplovstvu i Krivičnog zakonika Republike Kosovo.

Član 35.

Izveštavanje o događajima povezanim sa opasnim materijama

35.1 Prevoznik, špediter, carinski službenik, registrovani poštanski operator, pružalac usluga zemaljskog rukovanja, agent za rukovanje teretom, operator i svi drugi subjekti čije se sedište poslovanja nalazi u Republici Kosovo, kod kojih su opasne materije prisutne u vreme događaja, bez obzira na to da li su opasne materije smeštene u teretu, pošti ili prtljagu, dužni su da ispoštuju zahteve u pogledu izveštavanja propisane u ovom Pravilniku i da obaveste ACV.

35.2 Operator će obavestiti nadležni organ kod kojeg je registrovan avion i državu porekla o svakom događaju u kojem je:

- a) utvrđeno da opasne materije nisu utovarene, smeštene, odvojene i učvršćene u skladu sa odredbama Tehničkih uputstava.
- b) otkriveno da se opasne materije prevoze a da glavni pilot nije dobio pisane informacije u skladu sa odredbama ovog Pravilnika i Tehničkih uputstava.

35.3 Inicijalni izveštaj mora da se pošalje u roku od 72 sata od događaja, osim ako to ne spreče izuzetne okolnosti. Izveštaj može da se pošalje elektronskom poštom, telefonom ili faksom. Izveštaj mora da sadrži informacije navedene u stavku 4 ovog člana, čak i kada nisu dostupne sve informacije. Kad je to potrebno, i što je pre moguće, treba poslati dopunski izveštaj, sa dodatnim informacijama koje nisu bile poznate u vreme slanja inicijalnog izveštaja. Ako se izveštaj podnosi usmeno, pisanu potvrdu treba poslati što pre bude moguće.

35.4 Inicijalni i svaki naknadni izveštaj mora da sadrži što je moguće više pojedinosti i da obuhvati sledeće informacije:

- a) datum i vreme događaja;
- b) mesto događaja, datum leta i broj leta;
- c) opis događaja;
- d) referentni broj sa vazduhoplovnog tovarnog lista ili kurirske torbe ili nalepnice sa prtljaga ili karte putnika;
- e) tačan naziv iz otpremnice (uključujući tehnički naziv) i broj UN/ID (ako su poznati);
- f) klasu ili odsek i supsidijarni rizik;
- g) vrstu ambalaže i oznaku specifikacije ambalaže;
- h) količinu;
- i) ime i adresu prevoznika, agenta, putnika, itd.;
- j) druge relevantne informacije;
- k) uzrok na koji se sumnja i preduzete radnje;
- l) sve druge prethodne izveštaje (ako ih je bilo); i
- m) ime, titulu, adresu i telefonski broj lica koje je podnelo izveštaj.

35.5 Kopije svih relevantnih dokumenata i svih fotografija treba priložiti uz izveštaj.

35.6 Obrazac za izveštavanje o događaju u vezi sa opasnim materijama dostupan na internetskoj stranici ACV

Član 36.

Odredbe o bezbednosti opasnih materija

Ministarstvo unutrašnjih poslova, u svom svojstvu odgovarajućeg organa odgovornog za izradu, sprovođenje i održavanje nacionalnog programa za bezbednost civilnog vazduhoplovstva u Republici Kosovo, ustanovilo je bezbednosne mere za opasne materije, koje važe za prevoznike, špeditere, pružaoce usluga zemaljskog rukovanja, agente za rukovanje teretom, registrovane poštanske operatore, operatore i druge pojedince koji su uključeni u prevoz opasnih materija vazdušnim putem, u cilju svođenja na najmanju meru krađe ili zloupotrebe opasnih materija koje mogu da ugroze ljude, imovinu ili životnu sredinu. Te mere su srazmerne odredbama o bezbednosti propisanim u drugim Dodacima ICAO i Tehničkim uputstvima.

Član 37.

Prelazne odredbe

37.1 Prevoznici, špediteri, pružaoци usluga zemaljskog rukovanja, agenti za rukovanje teretom i operatori koji nemaju izdat sertifikat za avio operatera (AOC) i koji ne posluju u skladu sa zahtevima iz Dodatka III na Uredbu (EEC) 3922/91 (EU-OPS), moraju da se u potpunosti pridržavaju odredaba ovog Pravilnika, a da bi mogli da nastave da se bave delatnostima povezanim sa prevozom opasnih materija vazdušnim putem, moraju da poseduju sertifikat za opasne materije koji izdaje ACV u skladu sa ovim Pravilnikom, ne kasnije od 31 marta 2015.

37.2 Operatori čije se sedište poslovanja nalazi u Republici Kosovo i koji imaju svoj sertifikat za avio operatera (AOC) koji je izdala ACV, moraju da se pridržavaju odredaba člana 22.2 ovog Pravilnika, počev od 1 januara 2015.

37.3 Registrovani poštanski operator mora da se u potpunosti pridržava odredaba članova 20.5, 25.6 i 25.11 ovog Pravilnika, počev od 31 marta 2015.

37.4 Izvođači obuke moraju da se u potpunosti pridržavaju odredaba ovog Pravilnika, a da bi mogli da nastave da se bave delatnostima povezanim sa obukom o opasnim materijama moraju da poseduju sertifikat o obuci pružaoца usluga izdat u skladu sa ovim Pravilnikom, ne kasnije od 31 marta 2015.

Član 38.

Završne odredbe

Ovim se ukida Uredba br. 6/2011 o prevozu opasnih materija vazdušnim putem dana 25 Juni 2011.god.

Član 39.
Stupanje na snagu

Ovaj Pravilnik stupa na snagu dana 25 oktobra 2014.

U Prištini, 10 oktobra 2014 godine.

Dritan Gjonbalaj
Generalni direktor